EPISCOPIA DE SERET
(1371—1388)

I. Infiinţarea.

La sfârşitul anului 1369 se răspândì în Europa o veste care sguduì mai puternic decât orice alt eveniment bisericile ortodoxe ale Răsăritului: Impăratul bizantin Ioan Paleolog cel Bătrân, abjurase schisma în 18 Octombrie 1369 la Roma [1]. Numai cu doi ani mai 'nainte, pe la începutul lui 1367, patriarhul Constantinopolului, Filotei II, trimise arhiepiscopului Ohridei invitaţia la un sobor ecumenic, care ar fi avut de scop să trateze despre unirea bisericilor. E probabil că şi Iachint, mitropolitul Ungro-Vlahiei, să fi căpătat o asemenea invitaţie. De sigur că motivul nemijlocit al gestului împărătesc şi patriarhal erà de ordine politică, şi anume nevoia de a se rezimà pe sprijinul Apusului în contra Turcilor, care cucerise dejà Adrianopolul în 1360. Dar Pronia se foloseşte pentru scopurile ei de uneltirile oamenilor, şi de aceea papa Urban V nu pregetă să intervie în aceste străduinţe prin desfăşurarea unei energii fenomenale în tot Răsăritul, fără a exclude ţările româneşti.

In Moldova o împrejurare fericită îi uşură sarcina în mod considerabil. In anul 1340 Casimir cel Mare, regele Poloniei, cucerise Galiţia sau Rutenia (Rusia Roşie), şi când cu 3 ani mai târziu se descălecă voevodatul Moldovei, acesta se învecină la nord cu Polonia. După 6 ani Bogdan îşi făcù principatul independent de Ungaria, şi pentru

1) Mărturisirea credinţei împăratului se găseşte în C. Baronius Annales eccl. vol. XXVI, Paris, 1872, pag. 162—4.

ca să aibă un razim destul de puternic în conflictul născut din fapta sa, el trebuià să se alipească cât mai tare de Polonia. Astfel influenţa acestui regat crescù repede în Moldova, şi când Laţco, fiul lui Bogdan, se suì pe tron, această influenţă devenise puternică din punct de vedere atât politic cât şi religios.

Vicarul provinciei rutene al franciscanilor-pelerini, Nicolae de Mehlsack (Prusia orientală) erà de mult în relaţiuni cu Laţco, precum şi Andrei de Cracovia, odinioară duhovnicul reginei Elisabeta a Ungariei, fiica regelui polon Vladislav şi soţia regelui Carol al Ungariei, care după moartea bărbatului ei (1342) trăià mai mult în Polonia [1]). Şi fericitul Iacob Strepa se zice că a predicat pe acele vremuri în Valahia, citeşte: Moldova [2]).

Dar partea principală din acest apostolat îl avură franciscanii din mânăstirea dela Seret. Ei reuşiră să înduplece pe Laţco, ca în anul 1370 să anunţe papii Urban V prin Nicolae de Mehlsack şi un alt franciscan Paul de Schweidnitz (Silesia), că el şi poporul său sunt dispuşi să abjure schisma şi să primească credinţa catolică. Voevodul se rugă în acelaş timp ca papa să ridice Seretul la rangul unui oraş, făcând dintr'însul reşedinţa unui episcop catolic în persoana lui Andrei de Cracovia. Imediat scrise Urban la 24 Iulie 1370 arhiepiscopului de Praga şi episcopilor de Breslau şi Cracovia, ca cel puţin unul dintre ei să cerceteze dacă Laţco şi poporul său vor să se convertească

1) Dlugoss, Hist. polon lib. X col. 111—2 şi 47—8. Leipzig 1711—2. Nu e aci vorbă de Elisabeta, soţia regelui Ludovic al Ungariei, o bosniacă, ce pe semne nici nu ştià poloneşte. Bartoszewicz în Encyklopedyja powszechna, vol. I. Warszawa 1795 pag. 789. Epitetul „capelan al reginei Hedwiga" la Iorga, Studii şi doc. vol. I—II. Buc. 1901 pag. XXIX trebue să fie o eroare. Dlugoss zice lămurit: Olim Elisabeth Reginae Hungariae confessarius.

2) Kedzierski B., Zycie B. Jakuba z Ruchem Wladonny z Domu i herbu Strzemie. Lemberg 1798 pag. 4.

«tare, curat, necondiţionat, smerit şi reverenţios». In caz afirmativ, să se ià prinţului şi altor dispuşi mărturisirea credinţei, după un formular anexat. In urmă arhiepiscopul să declare Seretul de oraş şi reşedinţă episcopală, să transforme o biserică existentă în o catedrală, sau în lipsă, să se îngrijească de clădirea unei catedrale cu titlul s. Petru sau al unui alt sfânt, cerând dela Laţco dotaţiunea ei, să instituiască capitolul şi clerul trebuincios pentru prezisa catedrală, să determine hotarele eparhiei, şi în fine să consacreze şi instaleze de episcop pe Andrei de Cracovia, de va fi demn de aceasta [1]). Puţine zile în urmă, la 4 August 1370, Urban V scrise vicarului Nicolae de Mehlsack, să detaşeze în grabă 25 de fraţi din ordinul său, ori unde i-ar găsì, chiar şi fără voia superiorilor lor nemijlociţi, ca să propage credinţa în Galiţia, Lituania şi Valahia. Evident că erà vorbà în prima linie de Moldova, unde erà zor nevoe şi lipsă de misionari.

Cel ce se conformă ordinului papal fù Florian, episcopul Cracoviei. De sigur că condiţiunile cerute de Urban V. se adeveriră, căci Florian, fiind asistat de episcopii dominicanul Derslaus de Elaten şi franciscanul Nicolae de Syen, consacră la Cracovia în 9 martie 1371 pe Andrei de episcop al Seretului [2]).

1) Documente priv. la ist. Rom. vol. I, part. II, Buc. 1890, pa.g 163. Episcopul greco-catolic ar Orăzii-Mari, Moise Dragoş, istoriseşte la 12 Martie 1777, că „voevodul Vlahiei a cercetat în anul 1374 mormântul apostolilor la Roma". Dr. I. Ardeleanu. Istoria diecezei... Oradei-Mari, vol. I. Gherla 1833, pag. 161 şi 73. Şi în Cipariu, Acte şi fragmente, Blaş 1855, pag. 8. Nilles admite aceasta fără înconjur. Symbolae, vol. I. Innsbruk 1885, pag. 148. Dar e învederat, că avem a face aici cu o idee nefundată a lui Dragoş. Nici Laţco, nici vre-un alt principe român n'au peregrinat pe atunci la Roma.

2) Doc. I, 2 pag. 170. Episcopii Ludovic de Vicinen, franciscan, şi Iacob de Kiew, basilitan, nu sunt arătaţi ca fiind de faţă la consacrare, precum zice greşit Eubel, Hierarhia catholica, vol. I. Munster 1898, pag. 189, art. Cereten, nota 1. Ei figurează numai la notarul din Lemberg în 4 Aug. 1371 ca martori la transcrierea actului de consacrare al lui Andrei. Doc. l. c. pag. 171. E inexplicabil, cum a putut să găsească

Probabil că împreună cu sfinţirea lui Andrei, Florian, în virtutea puterii acordate de Sfântul Scaun, va fi numit şi pe primii canonici ai catedralei. Documente papale din 21 Aprilie şi 10 Iulie 1371 ne-au păstrat numele a doi canonici din Seret. Derslaus Segnei de Przeszwed şi Nicolae Andrei de Strenow, acesta din urmă şi cancelar al eparhiei[1]. La 9 Mai[2]) Andrei scrise şi mărturisirea lui de credinţă, în 4 August scoase la Lemberg o copie autentică de pe actul lui de consacrare, şi trimise ambele hărtii la Roma[3]). Dela Lemberg Andrei va fi venit la Seret, ca să ià posesiune de Scaunul său. La această ocazie Laţco va fi abjurat schisma trecând la religia catolică.

Nu erà greu de a fixà hotarele eparhiei lui Florian. După ordinul papei „acel oraş (Seret) trebue să cuprindă ca dieceză toată ţara sau ducatul Moldovei, cât ţine de numitul duce (Laţco)". Prin această delimitare se ştirbì teritoriul episcopiei Milcoviei, dar titularul acestui scaun, Albert de Usk rătăcià prin lumeà şi n'avea cum să se opună. Cât pentru episcopia de Caffa din Crimea, căreia papa Ioan XXII îi întinsese la 26 febr. 1322 hotarele peste toată Tartaria până dincolo de Moldova[4]) ea numai intrà de mult în consideraţiune, cu atât mai vârtos, cu cât Moldova nu se mai ţineà de Tartaria.

Nu se ştie nimic despre situaţiunea ierarhică a noului episcopat, despre care papa n'a dispus.

Gams, Series episcoporum, Regensburg 1873, pag. 365, pe un competitor al lui Andrei, anume Petru, care să fi jurat papii credinţă în 9 mai 1371 şi să fi rezidat la Cracovia. Dar ce să ţinem despre nişte istorici (?) că Ostrowski. Dzieje i prawa kosciola polskiego, vol. II. Warszawa 1793, pag. 88. care la asemenea date precise susţine întemeiarea episcopiei de Seret la a. 1238.

1) Theiner. Mon. Poloniae, vol. I. Roma 1860, pag. 671.

2) De nu cumva este o greşeală de copist pentru 9 Martie.

3) Doc. l. c. pag. 168—74.

4) Boronius l. c. vol. XXIV, Paris 1872, pag. 187 la anul 1322 § 45.

Putem deci admite, că depindeà nemijlocit de Sf. Scaun. E adevărat, că Andrei e amintit mai târziu ca sufragan de Gnesen. Dar această denumire denotă numai, ca și în alte cazuri, caracterul unui episcop auxiliar, precum de fapt îl avù Andrei în cele de pe urmă [1]. De abia când se înfinţă la 28 Aug. 1412 arhiepiscopia de Lemberg, atunci i-se supuse eparhia Seretului ca sufragană în adevăratul înţeles al cuvântului [2]. Vestea, că episcopia de Seret a fost sufragană mitropoliei din Kalocsa, provine dela Kedzierski[3]) care greşeşte confundând episcopia Seretului cu cea mult mai târzie (1607) a Băcăului.

Reşedinţa noului Scaun, oraşul Seret, cată să fi fost pe acele vremuri un centru comercial important, căci acolo se afla o colonie numeroasă de Saşi, precum se vede din numele păstrate de Berthold, Friedmann, Zimmermann, Heinrich, Anselm, Löffel, Schönebeck, Kämpe, Konrad, Spinger, ş. a. m. d. Dar mai mult încă militează pentru caracterul comercial al Seretului împrejurarea, că acolo se aflau Armeni, atât catolici cât şi schismatici [4]. Dar ce-i folosiau toate acestea noului episcop, care nu puteà să ceară dela locuitori cheltuelile necesitate de înfiinţarea diecezei. Existà la Seret cunoscuta mânăstire franciscană cu capela sa, dar nici decum o catedrală, mult mai puţin o dotaţiune. Florian al Cracoviei sfinţise pe episcop şi numise canonicii, dar lipseà lucrul de

1) Astfel judecă şi W. Abraham, Biskupstwa lacinskie w Moldawii w wieku XIV i XV. Din Kwartalnik historyczny, anul XVI, No. 2. Lemberg 1902, pag. 13 nota 7.
2) Doc. l. c. pag. 489.
3) Kedzierski, Wiadomosc o krzewieniu wiary swiety w Moldawii Woloszcziznie, Lemberg 1774, pag. 4
4) Iorga, Studii I-II pag. XXV—XXVI, după socoteli şi acte contimporane. S'au găsit şi inscripţii armeneşti lângă catedrala catolică. Wickenhauser F. A., Geschichte der Klöster Homor... Czernowitz 1881, pag. 242.

căpetenie: catedrala și dotația. De aceea canonicii se grăbiră să ceară dela Sf. Scaun dispensa—ce li se și acordă—ca pe lângă titlul și «prebendele» (in spe) dela Seret să păstreze și beneficiile lor de pân'acum din Polonia [1]. In asemenea restriște Andrei va fi mers la principele Lațco, care se convertise la biserica catolică. Dar voevodul, departe de-a face avansuri relativ la catedrală și dotație, îi vorbì despre situațiunea lui față de nevasta sa, care rămăsese statornică în credința ortodoxă. Ca să înțelegem cazul, trebue amintit, că unii canoniști din evul mediu erau de părerea extremă, că pentru căsătorie între un catolic și un eretic există piedica deosebirii de cult (impedimentum dirimens disparitatis cultus) [2], vreun sfetnic prea zelos va fi atras atenția voevodului asupra acestui punct, pentru care domnul nu a pregetat să consulte pe episcopul său. Andrei nu va fi știut să iasă altfel din nedumerire decât adresându-l către Sf. Scaun. De fapt Lațco scrise papei și-l întrebă, dacă trebue să se despartă de soția sa. Gregorie XI îi răspunse la 25 Ianuarie 1372. Il felicitează pentru convertirea sa, îl îndeamnă la statornicie față cu niscareva ademeniri din partea nevestei sale, îl roagă să o aducă și pe dânsa în sânul bisericii catolice. In afacerea matrimonială scrie: «Nu avem de gând să te constrângem ca să o respingi (dimittendam) într'un timp oarecare». In fine papa mai declară copiii ieșiți din această căsătorie ca legitimi [3]. Se

1) Theiner, Mon. Pol. I., pag. 671.

2) Canoniștii sunt citați la G. Popovici. Anul dela Martie în Moldova, din Convorbiri literare, anul XXXIX Buc. 1905 pag. 14 nota 2.

3) Scrisoarea papii este întreagă în Abraham, l. c. pag. 379—80, prescurtată în Baronius, vol. XXVI, pag. 215 și în Magazin istoric pentru Dacia, ed. Laurian și Bălcescu. vol. III. Buc. 1846, pag. 140—1, în extras în Doc. l. c. pag. 197. Din cauza importanței acestei scrisori anexăm și aici contextul ei întreg, după o copie aflătoare la Academia Română, de altminteri identică cu reproducerea lui Abraham.

vede de aici, că Gregorie XI a recunoscut validitatea căsătoriei, de oarece a declarat copiii de legitimi; dar nu a voit să pronunţe separaţiunea — de divorţ nu poate fi vorba — între Laţco şi soţia sa pe motivul deosebirii de cult. Nu se ştie ce a făcut domnul după aceasta. Melchisedec opinează, că dânsul s'a reîntors la biserica ortodoxă[1]). Aceasta însă nu urmează din faptul invocat de Melchisedec, cum că Laţco, care a murit dejà în anul următor 1373, s'a înmormântat în biserica română din Rădăuţi. In această biserică mănăstirească erà îngropat şi tatăl său Bogdan, căci erà destinată a fi cripta voevozilor moldoveni. De aceea şi Laţco puteà să zacă acolo fără privire la religia lui catolică [2]).

Astfel stau lucrurile cu conversiunea lui Laţco, pe care Papa pusese atâta nădejde. Oare principele să fi fost condus de intenţiuni neleale? Engel [3]) îi insinuează scopul, că a căutat pricina de a se despărţì de soţia lui. Această părere este însă greşită, căci Laţco ştià foarte bine, că ar puteà obţine cu mult mai uşor un divorţ după normele dreptului canonic oriental. Melchisedec [4]) pune pe Laţco în numărul acelor domni moldoveni cari «nu odată au întreţinut speranţele misionarilor papişti, şi au exploatat zelul lor propagandist, cu scop de a-şi procurà protecţiunea cea puternică a Papilor, pentru interese politice». Xenopol [5]) ad-

1) Melchisedec, Papismul şi starea actuală a bis. ort. Buc. 1883, pag. 8. Altă dată autorul, care nu cunoştea scrisoarea papală în întregime, crede că Laţco nici nu s'a făcut catolic. Cronica Romanului, vol. I. Buc. 1874, pag. 45.

2) Epitaful în Melchisedec, o vizită la câteva biserici.. în Revista pentru istorie, archeologie şi filologie, ed. Tocilescu, vol. II, Bucureşti 1883, pag. 57. Cf. modul greşit, cum combate G Schmidt. Romano-catholici per Moldaviam episcopatus, Budapest 1887, pag. 22 nota 3, opiniunea lui Melchisedec.

3) I. Chr. Engel, Gesch. der Moldau, Halle 1804. pag. 108.

4) Melchisedec, Chronica Romanului, vol. I, Buc. 1874, pag. 45.

5) N. Xenopol, Istoria Românilor, vol. III pag, 135. El vorbeşte, pag. 134-5, despre toate această afacere într'un ton neobişnuit.

mite de asemeni, că Laţco «s'a convertit numai de formă la credinţa apuseană şi şi-a pus o mască catolică». Bine înţeles că trebue să lăsăm acestor autori răspunderea pentru opiniunea ce o exprimă faţă cu voevodul şi cinstea sa. După materialul documentar ce-l posedăm nu există motiv de a acuzà pe Laţco de făţărnicie, cu atât mai vârtos, că nu se vede vreun interes politic, pentru care ar fi trebuit să se arunce în braţele Papii. Cel mult va fi îndemnat pe principe la demersul lui convingerea, atât de bine caracterizată de Iorga [1]) cu acest prilej, că prin unire «minţile Moldovenilor ar fi fost mai repede şi mai deplin luminate», că s'ar státornicì legături nouă şi trainice între poporul român cel răsleţ «în aceste părţi ale barbarilor slavi şi turci» şi surorile sale din Apus, astfel că «ager cum este poporul nostru, am stà astăzi în rândurile dintâi ale popoarelor de cultură». Că destinul a fost altul, că unirea oferită sub auspicii aşà de favorabile, nu a reuşit, aceasta se datoreşte ideii cu totul greşite de a face din Moldoveni nişte Latini, de a le dà un episcop latinesc, de a le impune un cler străin. Dacă atunci s'ar fi lăsat poporului ritul său antic venerabil, dacă s'ar fi câştigat pentru unire clerul ţării, dacă în fine s'ar fi dat Moldovei primul său episcop de rit grecesc, atunci ar fi reuşit marea operă, iar istoria Românilor ar fi cu totul alta decât cum este de fapt.

II. Episcopia Seretului sub Andrei

După cum stăteau împrejurările din noua episcopie, Andrei va fi fost bucuros să capete o destinaţie mai favorabilă. Prin bula din 17 Ianuarie 1372 papa Gregorie XI îi încredinţă administra-

1) Iorga, Istoria lui Ştefan cel Mare, Buc. 1904, pag. 17.

ţia eparhiei Haliciului cu depline puteri episcopale [1]. De sigur că Andrei a plecat îndată în acest oraş. Dar motive necunoscute îl îndemnară să nu steà nici acolo, căci la 13 Iunie aceluiaşi an 1372 îl aflăm la Curtea reginei mame Elisabeta din Posen [2], unde înduplecă pe protectoarea sa, să recomande o petiţie importantă pentru dânsul, către papa. El se jelueşte, că venitul episcopiei sale din Seret e prea mic pentru ca să poată trăi dintr'însul după cerinţele rangului său; de aceea se roagă, ca pe lângă zisa episcopie să mai poată ţineà şi un alt beneficiu, chiar dacă acesta ar fi împreunat cu grijea sufletelor. Cerând aceasta, Andrei se gândeà la biserica Maicii Domnului pe Nisip (na Piaskach) din Cracovia, unde, după părerea lui Bartoszewicz, fusese paroh, înainte de a fi hirotinit episcop. Mulţumită înaltei recomandaţiuni Grigorie îi acordă cererea la 23 Iulie 1372 [3].

Nu e probabil că Andrei să mai fi călcat în dieceza sa. In Polonia el se bucurà de toate onorurile. Erà vlăstarul familiei nobile de Jastrzebiec (pajura: un irete) din Polonia Mică, poate chiar un descendent al voevodului Nicolae de Cracovia, dela care va fi moştenit moşia Zablocie; pe lângă aceea mai posedà moşia familiei din Moszczenicza [4]. S'ar puteà crede că un bărbat

1) Document publicat de Abraham, Biskupstwa, l. c., pag. 12, nota 3.

2) Kodeks dyplomatyenzy Wielkopolski, vol. III, Posen 1879, pag. 378.

3) Documentul inedit îl publicăm la finele acestui studiu. Cfr. Bartoszewicz, Encyclopedyja, l. c., vol. I., pag. 790. Sinodul din Uniejov este pus greşit de Abraham, Biskupstwa l. c. pag. 12, în anul 1372, după cum vom vedeà mai la vale.

4) Abraham. Biskupstwa l. c., pag. 11. Numele Wasilo, pe care Dlugoss, l. c., i-l atribue provine pe semne dintr'o confuziune, pe care o face cronicarul între episcopul Andrei şi un alt Andrei supranumit Wasilo, precum crede Abraham, l. c., nota 2. Schmidt, l. c., pag. 25 urm. a afirmat cel dintâi, că primul episcop Andrei al Seretului nu este identic cu (Wasilo) Jastrzebiec. In urmă a dovedit C. Eubel. Zur gesch. der röm.-kath. Kirche in der Moldau, în Römische Quartalschrift, anul 1898, Roman, pag. 109 urm., că întreaga serie a episcopilor sereteni dată de Schmidt e falşă. Cât priveşte în special pe Jastrzebiec, el se

așà avut, precum erà Andrei, n'ar fi avut nevoe să se poticnească de veniturile slabe din eparhia sa, ci trăind din mijloace proprii, ar fi putut conduce apostolatul de acolo în persoană. Dar în Polonia nobleța și avuția socoteau mult, și activitatea în regatul polon erà neasemănat mai ispititoare decât o viață ascunsă de misionar prin Moldova. Astfel deci Andrei rămase în Polonia, iar Bartoszewicz [1]) a dat chiar de urme, ca episcopul Seretului să fi locuit lângă biserica sa a Maicii Domnului pe Nisip. Bartoszewicz întemeiază părerea sa pe notița, că portretul lui Andrei se aflà la această biserică, de unde apoi a fost transportat la Wilna, probabil cu ocaziunea numirii lui Andrei de episcop al acestui oraș în anul 1388.

Se poate însă că și o altă împrejurare să fi îndemnat pe Andrei ca să nu mai calce în eparhia sa. Succesul propagandei catolice provocă în Moldova între cercurile ortodoxe o reacțiune oarecare. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât Lațco n'a fost singurul convertit. Doară prințul nu va fi scos din senin asigurarea dată papii, că și „poporul" său e dispus să abjure schisma. Constatându-se apoi cu 4 ani în urmă o trecere însemnată de Români din Muntenia la catolicism[2]) se poate admite că și în Moldova vor fi primit cel puțin o seamă de boeri religia catolică. Că aceasta s'a întâmplat de fapt se constată dintr'o scrisoare a papii din 23 Iulie 1372[3]) către Andrei, în care se zice apriat, că acesta a convertit în eparhia sa „precum se afirmă, mulți dintre prezișii schismatici la credința lui Cristos". Conversiunea lui Lațco și a

constată neîntrerupt între anii 1374 și 1398 prin documente, astfel în cât episcopii N. N. și Ștefan Rutheni intercalați de Schmidt dela 1374 până la 1385 nu pot fi la locul lor.

1) Bartoszewicz, l. c., pag. 790.

2) Doc., l. c., pag. 216—7.

3) Publicată aci în apendice.

unor boeri de o parte, înființarea unui episcopat catolic în Moldova în locul și înaintea unui ortodox de altă parte, vor fi îndemnat elementele conservative ale țării, care de altminteri nici odată nu s'a bucurat de concordie între boerii săi, să ià niște măsuri coercitive. Intâia va fi fost în anul 1373 înmormântarea lui Lațco, deși catolic, în mănăstirea ortodoxă din Rădăuți, la care ceremonie văduva principelui nu va fi tolerat un preot catolic. A doua măsură a fost chemarea pe tron a prințului ortodox Iurg sau Gheorghe Koriatovici, constatat la 3 iunie 1374 [1]. Ar fi însă greșit de a crede, după cum pretind unii autori, că Iurg datoreà domnia numai unui curent anticatolic. In Podolia Iurg înființase și dotase mănăstiri catolice. Apoi dânsul erà un prinț cu vază, vărul lui Witold și al lui Vladislav Iagiello, fiind un vlăstar al lui Koryat, ai cărui descendenți posedau în Podolia și în Maramureș proprietăți întinse. In fine Iurg erà și ginerele lui Lațco, care murind fără moștenitori bărbătești, erà firesc că Iurg să pretindă succesiunea [2].

Reacțiunea ortodoxă atrase și atenția patriarhului din Constantinopole asupra Moldovei. El se folosì de schimbarea tronului pentru a dà și Moldovei un mitropolit, precum existau deja doi în Muntenia. Un formular al cancelariei patriarhale, redactat la anul 1386 sau 1387, după un manuscris publicat de Ralli și Potli [3]) zice lămurit: „In zilele

1) Documentul în Hasden, Ist. critică a Românilor, vol. I. București 1875 pag. 89.

2) Popovici op. c. pag. 14 și nota 1, pag. 15 și notele 2 și 3; pag. 20 nota.

3) Ῥαλλη Γ. Α καὶ Ποτλη Μ., Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, vol. V, Atena 1855 pag. 497 urm. Goar, în ediția sa a lui Codinus, Paris 1648, a tăiat formularul în mai multe bucăți incoherente. Data 1386 sau 1387 pentru redactarea formularului nu se poate trage la îndoială, pentru că toate faptele controlabile cuprinse într'însul cad înainte de 1387, precum înființarea mitropoliilor Vidin, Halici, Ungrovlahia, Severin ș. c. Cfr. Acta Patriarchatus Cptani, ed. Miklosich et Müller, Viena 1860 și 1862, vol. I. pag. 578, vol. II. pag. 28 și 86.

noastre s'a înfiinţat un mitropolit la Vidin şi altul în Mauro-Vlahia». De oarece înfiinţarea mitropoliei Moldovei, zisă Mauro-Vlahia [1]), se aminteşte în formularul patriarhiei bizantine, nu vom greşì admiţând, că înfiinţarea ei purcedà chiar din Constantinopole. Cronicarul moldovean Urechi [2]), povesteşte că Iurg a pus să se sfinţească mitropolitul—îi spune chiar numele: Teoctist—la Ohrida. Dar tocmai fiindcă este acì vorba de un Teoctist hirotonit la Ohrida, Bogdan [3]), bănueşte că Urechi a înţeles rău pasagiul unei cronici mai vechi, în care se istoriseşte despre hirotonirea unui mitropolit moldovenesc Teoctist de către patriarhul din Ohrida „în zilele kneazului ortodox Gheorghe", dar sub acest Gheorghe sau Iurg se înţelege despotul Serbiei, iar faptul s'a întâmplat în anul 1453. Când Urechi găsì aiuri vestea neprecizată despre înfiinţarea mitropoliei Moldovei sub Iurg (Koriatovici), el contopì această veste cu cea scoasă din sorgintea bulgărească şi pricinuì astfel părerea aproape unanimă, că înfiinţarea se datoreşte Ohridei [4]) Din cele zise rezultă, că foarte probabil patriarhul grecesc a înfiinţat mitropolia Moldovei pe la anul 1374, ca stăvilar în contra propagandei catolice. De altminteri, aici ca şi în Muntenia, numele de mitropolit erà un titlu onorific, căci sufragani se ivesc cu mult mai târziu. De altă parte, mitropoliţii Moldovei până la anul 1394 sunt necunoscuţi. Oricum, Moldova îşi aveà mitropolitul ortodox propriu, ceea ce erà suficient pentru o zădărnicì îi viitor unirea izolată a ţării.

Schimbările politice supravenite în urmă pricinuiră, dacă nu întoarcerea episcopului Andrei,

1) Ibid. vol. II. pag. 241.
2) Letopiseţele Moldaviei şi Valachiei ed. Kogâlniceanu, vol. I. Buc. 1872 pag. 136.
3) Bogdan, Vechile Cronice moldoveneşti, Bucureşti 1892, pag. 249—50.
4) Onciul, Originile principatelor Române, Bucureşti 1899, pag. 234.

cel puţin îmbunătăţirea soartei bisericii catolice în Moldova. Iurg fù omorît de către boierii pururi nemulţumiţi pe la anul 1377 [1]. Intr'aceea Ludovic cel Mare al Ungariei, care după moartea lui Casimir în anul 1370 devenise şi regele Poloniei, se ocupă în fine cu mai multă energie de această ţară: în anul 1375 el cucerì Galiţia dela Lituanieni şi o anexă la Polonia. Atunci adie în Moldova din nou vântul polonez şi tronul fù ocupat, după Iorga, de un Ştefan, a cărui soţie Margareta, numită de Români Muşata (Frumoasa), erà Unguroaică si probabil fiica voevodului ardelean Ştefan Csák (Chak, 1373) [2]. Noul domn nu rămase mult la cârmă, căci în curând îi urmă fiul său Petru. Dar şi sub dânsul influenţa principesei-mume [3]) erà atât de considerabilă, încât ambii favorizau biserica catolică.

De această protecţie se resimţì mai întâiu Seretul, pe semne încă înainte ca Petru să-şi fi mutat de acì reşedinţa la Suceava [4]. Se vede că Margareta a avut în ţara ei mult contact cu dominicanii, căci pe la anul 1377 ea chemă ordul lor

1) Popovici, op. cit., pag. 15—6.

2) V. despre dân-a Onciul. Din istoria României, Buc. 1906 pag. 18—19. Iorga, Ist. lui Ştefan, pag. 19. Autorul tălmăceşte numele inscripţionar de Costea prin Ştefan. Oare să nu fie aci substratul istoric pentru tradiţiunea scrisă de abia la anul 1648 despre «Unguroaica Margareta soţia voevodului Ştefan?» Codex Bandinus, ed. Urechia, Buc. 1895, pag. 44. O variantă a acelui pasaj comunicată de Kemény, Uber das Bistum... zu Bakov, în Magazin für Gesch... Siebenbürgens, vol. II. fasc. I. Braşov 1846 pag. 14, vorbeşte despre «Unguroaica Margareta, fiica voevodului Ştefan, măritată după voevodul Alexandru». Dar, făcând chiar abstracţiune de lipsa de probitate istorică a contelui Kemény, dânsul n'a avut înaintea ochilor raportul original al lui Bandini, precum credeà, ci una din cele multe copii în circulaţie, în care copistul a dedus locul citat dintr'o inscripţie dată de Bandini la pag. 70, fără a bănui cât de negenuină e acea inscripţie.

3) Această Margareta, mama voevodului Petru al Moldovei, nu trebue confundată cu altă Margareta, amintită la 9 Ianuarie 1398 ca văduva voevodului Petru, probabil al Transilvaniei. Monum. Vatic. Hung. Seria I. vol. 4, Budapest 1889 pag. 44. La Iorga. Studii şi doc. vol. I—II, pag. XXVIII este o greşeală de tipar 1389 în loc de 1398.

4) Hasdeu, Arhiva ist. a României, vol. I, part. 1, Buc. 1865, pag. 177.

din Ungaria şi le făcù mai mult bine decât putuseră franciscanii să-şi facă sie-şi de un veac încoace. Ea clădi protejaţilor ei la Seret, pe lângă o mânăstire şi o biserică parohială cu hramul Sf. Ioan Botezătorul [1]). Astfel provincia ungară a dominicanilor dobândì o casă nouă, pe care însă, cu învoirea papii Gregorie XI, din 28 Ianuarie 1378 o cedă un an mai târziu vicariatului dominicanilor peregrinanţi [2]). Mânăstirea şi biserica erau aşezate în partea răsăriteană a oraşului pe coasta unui colnice [3]). Biserica devenită mai târziu catedrală, aveà forma unui oblong îngust cu ziduri subţiri şi acoperiş de grinzi. Din nefericire s'au întrebuinţat puţin înainte de 1881 fundamentele bisericii şi ale mânăstirii pentru clădirea unei şcoli de fete. fără măcar a li se fi luat planul mai dinainte [4]). Dacă ne putem bizuì pe o anumită conjectură, atunci Margareta a zidit în acelaş timp, în anul 1377, şi franciscanilor o mânăstire, însă la Baia. Se pare chiar că această mânăstire să fi fost mai mare ca cea a franciscanilor de Seret, de oarece vom întâmpinà acì sediul custodiei Moldovei. O biserică cu hramul Sf. Treimi fusese clădită mai dinainte la Baia de către unii catolici de acolo [5]).

Odată cu terminarea celor două clădiri din Seret

1) Documentul, publicat întâia oară de Abraham, Powstanie pag. 385—6. îl reproducem la finele acestui articol după o copie din veacul al XVI-lea aflătoare în arhiva dominicanicanilor din Lemberg. Iorga, Studii şi doc. vol. I—II pag. XLIX l-a publicat în prescurtare.

2) Bullarium Ord. Praedicatorum, vol. II Roma 1730, pag. 392 şi Bzovius, Propago D. Hyacinthi, Veneţia 1606, pag. 23. Schmidt, op. cit. pag. 15 nota şi pag. 23 nota 4 şi 5 dă pentru această bula 3 date diferite şi toate false. De asemenea Okolski, Russia florida, Lemberg 1646, pag. 13. După cele zise e greşit şi anul 1380 dat de Schmidt, pag. 21, pentru înfiinţarea mânăstirii dominicanilor din Seret.

3) Codex Bandinus pag. 75.

4) Wickenhauser, op. cit. pag. 241.

5) Eubel, Zur Errichtung des Episcopatus Moldaviensis, in Römische Quartalschrift, anul 1903, Roma, pag. 189.

favorul Margaretei pentru dominicani nu se istovise, căci erà o femee foarte evlavioasă. Astfel ea se îngrijise pentru ceasul ei de pe urmă, cerând dela papa privilegiul ca duhovnicul ei, de bună seamă dominican, să-i poată împărtăşì indulgenţa plenară. Gregorie XI acordă cererea în 30 Ianuarie 1378 sub condiţia că «Margaretha de Cereth, domina Walachiae minoris», adică a Moldovei, să ţie câteva zile de post[1]). Apoi îşi fixă mormântul în biserica clădită de dânsa. In fine mai îndemnă pe fiul său, să acorde dominicanilor un venit orăşenesc. Voevodul Petru se înduplecă, şi prin patenta din 1 Maiu 1384 el dotă pe dominicianii din Seret pe timpuri veşnice cu impozitul măsurilor (libra sau pensatorium[2]). Okolski[3]) numeşte fundaţia «foarte bogată» (amplissima). E păcat că «timpurile veşnice» au fost de o durată aşà de scurtă.

Pe lângă mânăstirea dominicanilor dăinuì la Seret mai departe şi cea a franciscanilor. In anul 1378 aceştia avură chiar doi mucenici, Luca şi Valentin, cari predicând în Lituania, pe atunci încă păgână, au fost omorîţi de barbari şi înmormântaţi la Seret în 12 Februarie 1378. Cu ei muriră încă alţi 5 franciscani trimişi în Lituania de către alte mânăstiri[4]).

Aşezarea dominicanilor la Seret nu puteà decât să întărească pe episcopul Andrei, care erà franciscan, în propusul lui de a rămâneà departe de eparhia lui. Cu toate că Andrei se retrase din ad-

1) Documentul inedit în apendice.
2) Documentul anexat.
3) Okolski, op. cit., pag. 137.
4) Bartholomaeus Pisanus, care a scris pe la 1400, în Bullarium franciscanum, vol. V., Roma 1898, pag. 602 nota 323. Biernacki, Speculum Minorum, Cracovia 1688, pag. 247. Cei doi mucenici au fost identificaţi adesea cu alţi doi din anul 1340, pricinuind astfel şi confuziune în cronologie. Bartholomaeus indică lămurit anul 1378 şi explică Livonia ca Lituania.

ministrația Haliciului când acest oraș se ridică în anul 1375 la rangul unei mitropolii, totuși îl constatăm fără întrerupere în Polonia. La 7 Septembrie 1376 ià parte la sinodul provincial din arhiepiscopia de Gnesen la Uniejow; la 11 August 1378 vinde în Cracovia moșia sa Moszczenica; la 29 Iunie 1379 îl găsim la Radziejow; la 19 Decembrie aceluiaș an asistă cu arhiepiscopul de Gnesen la sfințirea unui altar din Kalisz; în anul 1380 este trimis în capul unei solii la Buda, ca să prezinte regelui Ludovic niște jalbe; doi ani mai târziu, în Aprilie 1382, se duce într'o misiune analoagă la Ziemowit principele Masoviei; la 5 Septembrie 1385 împărtășește niște indulgențe altarului din biserica franciscanilor la Cracovia; la 17 Ianuarie 1388 se găsește la Gnesen[1]) In toate aceste locuri Andrei e chemat episcop de Seret și sufragan al episcopului de Gnesen. Repetăm însă și aici, că numele de sufragan se întrebuință mai înainte foarte mult în înțeles de episcop auxiliar, precum se poate dovedì cu multe exemple la episcopii catolici din România. Astfel și Andrei erà simplu episcop auxiliar al suszisului arhiepiscop.

După o activitate așà de intensivă în serviciul bisericii polone, Andrei a meritat cu drept cuvânt o avansare importantă. Prin bula din 12 Martie 1388 papa Urban VI transferă pe Andrei la episcopia Wilnei din Lituania[2]). Pe acest scaun murì

1) Kronika Jana z Czarnkowa, scrisă pe la anul 1384 în Monum. Pol. hist. ed. Bielowski, vol. II, Lemberg 1872, pag. 671; Kodeks dyplomatyczny Malopolski, vol. III. Cracovia 1887 pag. 321—2; Abraham. Powstanie. pag. 340 nota 3; Kodex dypl. Wielkopolsky, l. cit., pag, 486—7; Dlugoss, lib. X. col. 47—8; cronica citată a lui Ian z Czarnkova pag. 715—6; Nowodworski, Bakouskie biskupstwo, în Encyclopedija koscielna, vol. I. Varsovia, 1873, pag. 605; Kodeks Wielkopolski, l. cit., pag. 597. Din toate acestea se vede, cât de greșită e seria lui Schmidt, pag. 25, precum și cea a lui Kedzierski în Sulzer, Gesch. des transalpinichen Daziens, vol. III. Viena 1782 pag., 546).

2) Diploma se găsește în limba polonă la Danilowicz, Skarbiec diplomatow, 2 vol. Wilna 1860 și 1862, vol. 1. pag. 270—1. Cfr. datele greșite în Szajnocha, Jadwiga i Jagiello, vol. III. Lemberg 1861 pag. 231 și în Schmidt, pag. 26. Gams, pag. 365 are și mai rău 1386.

Andrei în anul 1399. Dlugoss[1]) îl laudă ca predicator eminent. Sub portretul său, adus probabil din Wilna, şi care până la anul 1806 se aflà în noua mânăstire a conventualilor din Lemberg, erà pusă inscripţia, că Andrei erà «distins prin virtuţi apostolice». Astăzi portretul a dispărut, pe semne din cauza incendiului dela anul 1833[2]).

Anexe.

I. Scrisoarea papii Gregorie XI., dată din Avignon la 25 Ianuarie 1372, către Laţco, domnul Moldovei, în care îl felicită de conversiunea lui la religia catolică şi-i ratifică căsătoria cu soţia lui rămasă ortodoxă.

Arhiva Vaticană, Regeste, vol. 368, fol. 8 recto.

Dilecto filio nobili viro Laskoni Duci Moldaviensi salutem etc.

Litteras tue nobilitatis gratanter recepimus ad quarum contenta praesentibus respondemus, quod sicut de tua conversione ad cath fidem et obedienciam sacrosancte Romane Ecclesie, matris et magistre cunctorum fidelium et tua bona perseverantia in domino gratulamur, ita de tue uxoris, que in prioribus erroribus permanet, pertinacia condolemus. sperantesque quod tu salutaribus et sedulis monitis, tueque preclare ac sincere fidelitatis exemplis ad prefatam fidem et obedienciam convertas eandem, te non intendimus cogere ad eam quocumque tempore dimittendam. Sed caute caveas ne propter mutuam cohabitationem ipsius uxoris ab ea quomodolibet seducaris et a tuis sanctis proposito et professione quam fecisti dicte Ecclesie retraharis, quod absit, sed in eis semper proficias ad tue salutem anime et exemplum imitabilem aliorum.

Nos enim te tanquam dilectum filium, quem speramus prefate Ecclesiae plurimum, dante Domino, fructuosum, speciali prosequentes amore, nobilitati tue si perseveraveris usque in finem favores nostros offerimus gratiose.

1) Iorga, Studii şi doc. vol. I—II pag. 159.
2) Dlugoss, lib. X. col. 111—2.

Prolemque si quam ex dicta uxore tua susceperis in futurum volumus et decernimus legitimam reputari. Datum Avinioni VIII kalendas februarii anno secundo.

II. Scrisoarea papii Gregorie XI, dată din Avignon la 23 Iulie 1372, către Andrei, episcop de Seret, în care îi permite să ţie pe lângă episcopatul său şi alte beneficii chiar legate de grija sufletelor.

Arhiva Secretă Vaticană, Regeste vol. 283 fol. 110 verso, epistola 362 (Gregorie XI. an. 2).

Venerabili fratri Andree Episcopo Ceretensi, salutem etc. Sincere devotionis affectum quem ad nos et Romanam geris ecclesiam promeretur, ut peticiones tuas, illas presertim per quas tuis necessitatibus valeat subveniri, ad exauditionis gratiam admittamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte tua peticio continebat, quod fructus, redditus et proventus ad mensam tuam episcopalem Cerethensem que in partibus Scismaticorum consistit per felicis recordationis Urbanum papam Quintum predecessorem nostrum de novo in Catnedralem erecta fuerit, fuit (sic) odeo tenues et exiles, quod tu ex eis statum tuum iuxta pontificalis decentiam dignitatis commode tenere non potes, Nos igitur volentes te qui iam, ut asseritur, multos ex dictis scismaticis ad fidem Christi convertisti et ad convertendum alios pro posse laborare proponis, horum intuitu necnon consideratione carissime in Christo filiae nostre Elisabeth senioris Regine Ungarie illustris pro te nobis super hoc humiliter supplicantis favore prosequi gratioso, huiusmodi ipsius regine ac tuis in hac parte supplicationibus inclinati, tecum ut unum beneficium ecclesiasticum etiam si dignitas, ad quam quis consueverit per electionem assumi existat et curam habeat animarum, si tibi alias canonice in commendam concedi contigerit, libere recipere et una cum episcopatu tuo Cerethensi quoad vixeris et dicte ecclesie Cerethensi prefueris, in commendam libere retinere, et nichilominus illi seu illis ad cuius seu quorum collationem, provisionem, electionem seu quamvis aliam dispositionem huiusmodi beneficium pertinebit, ut illud tibi ad vitam tuam licite commendare possint licentiam elargimur; tuque fructus,

redditus et proventus huiusmodi beneficii qui, deductis ipsius oneribus supererunt in tuos usus convertere valeas sicut veri Rectores huiusmodi beneficii pro tempore existentes potuerunt et debuerunt, alienatione tamen bonorum immobilium et preciosorum mobilium ipsius beneficii tibi penitus interdicta, generalis concilii et quibuscumque aliis constitutionibus apostolicis necnon statutis et consuetudinibus ecclesie in qua beneficium huiusmodi forsan fuerit contrariis, iure, confirmatione apostolica vel quacumque firmitate alia roboratis nequaquam obstantibus. de specialis dono gratie auctoritate apostolica tenore presencium dispensamus. Proviso quod huiusmodi beneficium debitis non fraudetur obsequiis et animarum cura, siqua illi immineat, nullatenus negligatur. Nulli ergo etc. nostre voluntatis, dispensationis et concessionis infringere etc. Datum apud Villamneram Avinionensis diocesis X kalendas augusti, pontificatus nostri anno secundo

III. Patenta lui Petru, voevodul Moldovei dată din Hârlău la 1 Mai 1384, prin care acordă dominanicilor din Seret venitul impozitului măsurilor.

Arhiva Dominicanilor din Lemberg, după o copie din veacul al XVI-lea, semnată VI. 197.

Horleganoio 1 maja 1384.

Nos Petrus Waiuoda d. g. dux terre Moldavie attendentes et considerantes qualiter illustris et nobilissima D. D. Margarita, mater nostra dilecta et honorabilis, in civitate Cerethensi ob reverentiam Dei et beatae Mariae Matris eius ac beati Johannis Baptistae ecclesiam et locum religiosorum fratrum Predicatorum construi et hedificare fecit pro salute animae sue et nostrae ac parentum nostrorum, in qua ecclesia predicta domina mater nostra suam sepulturam elegit, postquam de isto mundo Deus eam ad suam gloriam vocabit, et idcirco ipsa cupiens toto corde affectionis, ut servitores dictae ecclesiae et capellani seu fratres Praedicatores antedicti magis ferventer et devote contemplationi, devotioni seu orationi valeant vacare, nobis materno ac pio affectu supplicavit et cordialiter rogavit, quatenus libram seu pensatorium, quod est in ci-

vitate nostra predicta Cerethensi praedictis fratribus Praedicatoribus dictae ecclesiae deservientibus simpliciter dare et concedere dignaremur. Nos igitur Sanctorum Regum et Principum exemplo, qui suis muneribus et donariis cultum et servitium divinum ampliaverunt et multipliciter augmentaverunt, sicut David et alii reges et principes, qui tam in veteri Testamento, quam in novo fuerunt sibi similes, volumus et in desideriis cordis nostri gerimus, ut servitus Domini in terris nostris semper honorabilius peragatur et continue augmentetur iuxta etiam praeceptum divinum dominam matrem nostram honorare cupientes ac eam consolari, debitas eius supplicationes et petitiones devoto animo et benigno libenter acceptavimus et libram seu pensatorium, quo est in praedicta nostra civitate Cerethensi praedictae ecclesiae b. Johannis Baptistae eiusque servitoribus fratribus Praedicatoribus tenore presentium nunc et in perpetuum concedimus ac volumus et ordinamus, quod praedicta concessio perpetuis temporibus irrevocabilis permaneat et consistat, atque servitores dictae ecclesiae pro salute nostra et dominae matris nostrae et aliorum de genere nostro continue Dominum debeant exorare. In cuius concessionis testimonium sigillum nostrum duximus presentibus appendendum, praesentibus subscriptis nostro carissimo domino Poruczno, domino Borda, domino Jula. Datum III Dominica in qua canitur Jubilate a. MCCCLXXXIV in villa Horleganoio in curia matris nostrae carissime.

Extat scripturae predictae in carta membrana appensus globus cereus, in quo impressum est sigillum dicti D-ni III. Petri Waiwode cordula serico filo rubei ac caelestis coloris intorta.